

ASSÂLİYYE

(الصاليه)

**Halvetiyye tarikatının
Cemâliyye kolunun
Ahmed b. Ali el-Assâlî'ye
(ö. 1048/1639)
nisbet edilen bir şubesi
(bk. CEMÂLİYYE).**

ASSÂR-ı TEBRİZİ

(عصار تبریزی)

Şemsüddîn Muhammed
(ö. 784/1382)

**Celâyirîliler devrinde yaşayan
İranlı şair.**

Doğum tarihi belli değildir. Ailesi ve tahsil durumu hakkında da yeterli bilgi yoktur. Ancak birçok kasidesinde övgüyle bahsettiği devrinin büyük astronomu Abdüssamed Münecim-i Tebrizî'nin öğrencisi olmasından ve *Mihr ü Müşterî* adlı mesnevisinde verdiği bilgilerden iyi bir eğitim gördüğü, zamanında okutulan edebî ve dinî ilimlerin yanı sıra özellikle matematik ve astronomi gibi müsbet ilimleri de öğrendiği anlaşılmaktadır.

Meşhur İran şairi Selmân-ı Sâvecî'nin çağdaşı olan Assâr olgun denilebilecek bir yaşta Celâyirîliler'den Şeyh Üveys'in (1356-1374) saray şairi olmuş, kasidelerinde birçok emir ve şehzadeyi övmüş, ancak devrinin karışıklıkları içinde umduğu ilgiyi göremeyince Tebriz'de inzivaya çekilmiş ve orada ölmüştür.

Eserleri. 1. *Mihr ü Müşterî*. Assâr'ın en meşhur eseri olup, 5120 beyitlik bir mesnevidir. Gerek nazmedildiği devirde gerekse sonraki asırlarda çok rağbet gören *Mihr ü Müşterî* 1377'de tamamlanmıştır. Yaşadığı dönem hakkında oldukça değerli bilgiler ihtiva eden bu eseri inzivaya çekildiği sırada, bir dostunun kendisinden mesnevi tarzında da şairlik kudretini göstermesini ısrarla istemesi üzerine kaleme almıştır. Nizâmî ile en yüksek seviyesine ulaşan bu türde onun kadar olgun ve güzel bir mesnevi nazmetmenin zorluğunu ifade eden Assâr, *Mihr ü Müşterî*'ye ilâhî aşkı terennüm ettiği için "İşknâme" de denebileceğini belirtir. Ancak eser sadece bir tasavvufî ve âşikane mesnevi olmayıp bir taraftan şairin riyaziye ve astronomi sahasındaki geniş bilgisini ortaya koymakta, diğer taraftan da yaşadığı devrin müsbet ilimlerdeki seviyesini göstermektedir.

Mesnevîde gezegenler arasındaki nisbet ve âhenge dair verilen bilgilerin doğruluk derecesi geçen yüzyılda Almanya'da araştırılmış ve modern astronomi kanunlarıyla şaşılacak derecede bir uygunluk ve benzerlik gösterdiği tesbit edilmiştir (bk. Fleischer, *ZDMG*, XV, s. 389-396). *Mihr ü Müşterî*, İslâmî edebiyatlarda kozmik cisimlerin adları kullanılarak yazılan ilk mesnevidir. Sonraki yüzyıllarda bu eserin tesiriyle aynı adla veya başka kozmik cisimlerin adlarıyla İran ve Türk edebiyatında âşikane ve tasavvufî duyguları ifade eden pek çok mesnevi kaleme alınmıştır. Assâr'ın kozmik cisimlerin isimlerini kullanmasının sebebi Senâî, Attâr ve Nizâmî gibi büyük mesnevi üstatlarının ele aldıkları konuları tekrar etmenin basit bir kopyacılık olacağı endişesidir denilebilir. *Mihr ü Müşterî*'nin İran, Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde pek çok nüshası mevcuttur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde de (Karatay, nr. 618-625) sanat değeri çok yüksek birkaç yazması vardır. Eser 1839'da Berlin'de Almanca tercümesiyle birlikte basılmıştır. *Mihr ü Müşterî* ilk olarak 1486'da Amasyalı Münîr İbrâhim Çelebi tarafından Türkçe'ye nazmen tercüme edilmiştir (Millet Ktp., Ali Emîrî, manzum, nr. 1185). Aynı eseri 1562'de Ağacan b. Emîr Hüseyin de Türkçe'ye çevirmiştir (bk. Ethé, I, 718-719). Azmî Pîr Mehmed Efendi'nin (ö. 1582) II. Selim'in emriyle mesnevi tarzında tercümeyle başladığı ve 1000 beyit kadar çevirdiği eseri oğlu Hâletî (ö. 1629) tamamlamıştır. Bu tercüme hakkında Mehmed Tâhir ve Meliha Anbarcıoğlu bilgi vermektedirler. *Mihr ü Müşterî*, Ümmüveledzâde diye bilinen Ali b. Abdülâzîz (*Keşfü'z-zunûn*, II, 914), Kîçizâde Seyyid Ahmed Hüseyin (ö. 1599) (İÜ Ktp., TY, nr. 3550) ve şehnâmecî Lokman b. Seyyid Hüseyin (ö. 1601) tarafından da Türkçe'ye tercüme edilmiştir (*Osmanlı Müellifleri*, III, 136). 2. *el-Vâfî fî ta'dâdi'l-kavâfi*. Bir kafiye sözlüğünden ibaret olan bu eserin şimdilik bilinen iki yazma nüshası vardır. Bunlardan biri Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 4161/3, vr. 57^b-120^a), diğeri ise Kahire'de Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de bulunmaktadır. Assâr'ın bu eseri dışında aruz ve bedî ile ilgili eserler yazdığından söz edilirse de bunlardan günümüze kadar gelen olmamıştır. 3. *Divân*. Assâr'ın bir divan tertip ettiği kaydediliyorsa da bu eserin herhangi bir nüshası şimdilik bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, II, 914; Rieu, *Catalogue*, II, 626-627; H. Ethé, *Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of India Office*, Oxford 1903, I, 718-719; Blochet, *Catalogue*, I, 133-135; M. Ali Terbiyet, *Dânîsmendân-ı Âzerbâycân*, Tahran 1314 hş., s. 275-276; A. Hayyâmpûr, *Ferheng-i Sühenverân*, Tebriz 1340 hş., s. 394; *Osmanlı Müellifleri*, III, 136; Nefîsî, *Târîh-i Nazm u Nesr*, I, 204; Karatay, *Farsça Yazmalar*, nr. 618-625; *FME*, I, 303-304; Münzevî, *Fihrist*, II, 1277; Fleischer, "Notizen, Correspondenzen und vermischtes", *ZDMG*, XV (1861), s. 389-396; Meliha Anbarcıoğlu, "Türk ve İran Edebiyatlarında Mihr u Mah ve Mihr u Müşterî Mesnevîleri", *TTK Belleten*, XLVII/188 (1983), s. 1151-1189; H. Massé, "Aşşâr", *El²* (İng.), I, 720; Z. Safa, "Aşşâr Tabrizî", *Elr.*, II, 803.

ORHAN BİLGİN

ASSEMANI, Giuseppe Simonio

(ö. 1768)

**Doğu bilimleriyle ilgili
araştırmaların gelişmesinde
büyük hizmetleri geçen müsteşrik.**

1687'de Trablusşam'da doğdu. Dokuz yaşında amcası tarafından Roma'ya götürülüp Collegio dei Maroniti (Mârûnîler Koleji) diye tanınan dinî merkeze teslim edildi. Burada Doğu dilleri yanında Latince ve diğer Batı dillerini de öğrendi. Yirmi üç yaşında Vatikan Kütüphanesi'ne memur oldu ve bir din adamı olarak da takdis edildi. 1715 yılında Papa XI. Clemente tarafından Mısır'a gönderildi. Geri dönüşünde buradan çok sayıda Arapça ve başka dillerde yazılmış metinleri toplayarak Vatikan Kütüphanesi'ne getirdi. Daha sonra Kıbrıs, Şam, Halep, Trablusşam ve Beyrut gibi Mârûnîler'in yaşadığı yerleri ziyaret edip yeni metinler topladı ve böylece Vatikan için bir yazma eserler çekirdeği meydana getirdi. Bu seyahatleri sırasında topladığı yazmalar arasında bir İncil tercümesi, bir Mısır kroniği, *Târîh-i Nişancı*, *Bin Bir Gece Masalları* tercümesi ve *Muammeyât* (Vat. Turco, nr. 59-62, 105) gibi Türkçe eserler de bulunmaktadır. Dört büyük cilt halinde kaleme aldığı ve 1719, 1721, 1725, 1728 yıllarında Roma'da yayımladığı *Bibliotheca Orientalis Clementino - Vaticana* adlı kitap, Avrupa'da orientalizm üzerine yazılmış ilk ciddi eserler arasında yer almaktadır. Ortadoğu'nun edebiyat tarihi yanında dinî tarihini de ihtiva eden bu eser Süryânî âlemini Avrupa'ya tanıttığı gibi Assemani'nin ününü de her tarafa yaymıştır.